

Om Christiern den Andens saakaldte geistlige
Lov eller Loven for Landet.

Af

C. F. Allen,
Professor.

Under min Sysselsættelse med Christiern den Andens Historie kom jeg naturligen til at beskæftige mig med de Spørgsmaal, som Kongens Love give Anledning til, deriblandt navnlig med Beskaffenheden af den ene af de store Love, som gaaer under det lidet passende Navn af den geistlige, om hvis Oprindelse, Bestemmelse og Forhold til den saakaldte verdslige Lov høist ulige Meninger have været fremsatte og gjorde gjældende. Hovedpunktet i denne Meningsulighed traadte frem i Besvarelsen af det Spørgsmaal, om den geistlige Lov havde været udgivet som Lov og havt Gyldighed som saadan eller ikke. Efterat Peder Resen i Aaret 1684 for første Gang ved Trykken havde udgivet begge de nævnte Love, blev det efterhaanden den herskende Mening, der deeldes af Mænd saa lærde og kyndige som Gram, Kofod Anker og Langebek¹⁾, at den geistlige Lov, saaledes som den forelaae hos Resen, havde været gjældende Landslov ligesaavel som den verdslige. Det var dog blot saa at sige paa god Tro og uden nærmere Undersøgelse af Resens Udgave, der selv ved en blot flygtig Prøvelse snart havde maattet vække Tvivl, at de hyldede denne Mening. Det var først et godt Stykke ind i vort Aarhundrede, at Spørgsmaalet underkastedes en omhyggelig Drøftelse af den af vor Lovhistorie saa høit fortjente Kolderup-Rosenvinge, og af den lærde og skarpsindige J. E. Larsen. De vare enige i Hovedsagen, nemlig at Loven i den Skikkelse, hvori den haves i det eneste tilværende Haandskrift, der ogsaa danner Grundlaget for Resens Udgave, ikke er andet end et Udkast, der aldrig har faaet Lovskraft; derimod i flere andre, tildeels meget væsentlige Punkter, vare de ganske uenige. Denne sidste Omstændighed gjorde det end mere nødvendigt for mig ved en ny Drøftelse af Spørgsmaalet at søge at komme til en sikker Dom, og jeg gjorde det saa meget hellere, som ogsaa det Hovedpunkt, hvormed de vare enige, endnu forekom mig meget tvivlsomt, og ikke saaledes begrundet, at man dermed kunde slaae sig til Ro. Denne Undersøgelse tillader jeg mig herved at fremlægge.

Resultatet af Rosenvinges Undersøgelse var, at Loven var og forblev et Udkast, idet Kongen i Slutningen af Aaret 1521 paa Grund af Tidsomstændighederne opgav sin

¹⁾ Vid. Selsk. Skrifter ældste Saml. 3 Bd. S. 47—48; Kof. Ankers Lovhist. 1 B. S. 429; Dsk. Mag. VI. 359.

Beslutning at udgive det som Lov, men derimod benyttede det som Grundlag for den verdslige Lov eller Kjøbstædloven, der udkom 6te Januar 1522. J. E. Larsen er enig i den første Deel af dette Resultat, nemlig at Loven ikke blev andet end et Udkast; men han bestrider, at det har tjent om Grundlag for den verdslige Lov. Han paastaar tværtimod, at det er yngre end denne Lov, udarbejdet i Løbet af Aaret 1522 og bestemt til at udgives som Lov i Begyndelsen af 1523, hvilket imidlertid forhindrede ved det udbrydende Oprør. Det er disse Punkter, som vi nærmere skulle betragte, idet vi veie de forskjellige Grunde, som ere fremførte for og imod, og derefter fremsætte det Resultat, hvortil denne fornyede Undersøgelse har ført os.

Først maae vi dvæle ved Beskaffenheden af det eneste Haandskrift af Loven, som er bevaret, Nr. 255 4to i den Uldalske Haandskriftsamling paa det store kongl. Bibliothek, der tillige i det Væsentlige er fulgt i Resens Udgave. Der kan kun være een Mening om, at Loven i dette Haandskrift kun foreligger som Udkast. Afgjørende i denne Henseende ere især nogle Steder, hvor Bøder fastsættes for visse Overtrædelser, men Bødens Størrelse er ladet blank eller betegnet ved Bogstavet N, eller der staaer: «skal bøde saameget &c.», uden at der tilføies hvormeget. Dette er Tilfældet i Kapitlerne 10, 21, 119. Det forstaaer sig af sig selv, at man ikke sender en Lov ud i Verden i denne Skikkelse. Men der er desuden en heel Mængde andre Uregelmæssigheder og Feil, som vise, at det kun er et Udkast og ikke Loven i sin sidste Skikkelse, vi have for os. Saaledes henvises i det 39te Kapitel til en Formular, som skulde bruges, naar man vilde appellere fra Herredsting til Landsting, og der siges, at «den staaer skreven udi den 33 Artikkel»; men en saadan Formular findes aldeles ikke, hvorimod den Formular, som skulde bruges ved Appel fra Landsting til Kongen, rigtigheden er indført i Kap. 45¹⁾. I Kap. 35 findes en Bestemmelse, der er i saa fuldkommen Strid med hele den gjældende Retsforfatning og de bestaaende Forhold, nemlig at Herredsfogeden skulde skifte Lov og Ret i Kjøbstaden, at her nødvendigviis maa være en Feil. Lovens sidste Kapitler ere saa aldeles forvirrede, at man kun faaer Mening i dem ved paa flere Steder at omsætte Sætninger fra det ene Kapittel til det andet. Og man kunde endnu anføre i det Mindste en halv Snees Steder, hvor Mening er meer eller mindre forstyrret²⁾. Det lader sig fremdeles med afgjørende Vished godtgjøre, at den Datum, som Loven mod Slutningen har, Hellig Trefoldigheds Søndag 1521 (26 Mai), ikke tilhører Loven, men ved en grov Misforstaaelse er laant fra Kongens Forordning om Vrag, som har denne Datum, og er optaget i Loven i de Kapitler, som gaae nærmest forud for Slutningskapitlet. Loven har saaledes ingen Datum, ligesom den ogsaa

1) Dette Udtryk «33 Artikkel», er ogsaa mærkeligt, fordi man ikke ellers i Christiern den Andens Love finder Spor til Inddeling i Kapitler eller Paragrafer.

2) Nogle af disse kunne rigtignok hidrøre fra den Afskrift, vi nu have, og have maaskee ikke staaet i Grundskriften; men det kan kun være et færre Tal og af de mindre betydende.

mangler Fortale eller Indledning, der angiver Grunden og Anledningen til dens Udgivelse, hvilket ellers pleier at være Tilfældet med Christiern den Andens Love¹⁾.

Af det Foranførte fremgaaer utvivlsomt, at det kun er et Udkast til Loven, og ikke Loven i sin endelige Skikkelse, som vi have for os, og at Loven ikke er udstædt 26 Mai 1521; men Mere kan heller ikke sluttet heraf. Det er navnlig ikke udelukket, at Loven dog er bleven endelig udarbejdet og har faaet Lovskraft; og om den end ikke er udgivet 26 Mai 1521, er der Intet til Hinder for, at den kan være udkommet f. Ex. sidst i Aaret 1521, faa Maaneder før den verdslige Lov. Men Rosenvinge holder sig i sine Slutninger ikke indenfor denne Grændse, men streifer ud derover, idet han ikke blot antager det for afgjort, at Loven slet ikke er kommen ud i Aaret 1521, men ogsaa fra Udkastets Beskaffenhed henter Grunde imod, at en saadan Lov overhoved kan være kommet ud. Han henviser til Indledningen til Kjøbstædloven, i hvilken Kongen siger, at han har givet denne Ordinants for at afhjælpe flere store Brøst, som fandtes i Lovgivningen, «uden at han paa nogen Maade i den ellers vidtløftige Prologus berører, at han Aaret i Forveien har givet en beslægtet Lov.» Heri finder Rosenvinge et Beviis for, at Loven for Landet ikke kan være udkommet i Aaret 1521 eller før Kjøbstædloven, som udkom 6te Januar 1522, eller med andre Ord, slet ikke udkommet, da han ikke antager, at den er udstædt senere end Kjøbstædloven. Men naar man antager, at begge Love ere udarbejdede samtidigt, udkomne med et ringe Mellemlum af Tid og betragtede som en Heelhed, var der for Kongen ingen Anledning til særlig at henvise fra den ene til den anden. Naar Rosenvinge bemærker, at hans Tvivl i denne Retning forøges derved, at der fattes den sædvanlige Indledning til Loven, kan Meningen kun være, at det vidner om, at det kun er et Udkast vi have, men selvfølgelig ikke, at det giver noget Beviis imod, at Loven senere er udkommen; man skriver ikke Fortale til en Bog eller en Lov, før den er færdig. Han henviser til en Yttring, som forekommer i 9de Kapitel af Loven for Landet, nemlig at saadanne Præster nu strax til Paaske næstkommende skulle flytte fra Kjøbstaden²⁾, og bemærker, at dette passer meget godt i Kjøbstædloven, hvor det findes i Kap. 102, da den blev givet i Begyndelsen (6 Jan.) af Aaret 1522, men derimod ikke i Loven for Landet, naar den er udstædt 26de Mai 1522. Ganske vist! men det passer meget godt, hvis den er udkommen sidst i Aaret 1521. Rosenvinge finder det paafaldende, at paa nogle Steder i Loven for Landet forekommer Benævnelsen Skultus, uden at nogensteds i Loven Indførelsen af denne Øvrighedspost omtales, hvilken ogsaa først blev oprettet ved Kjøbstædloven af Januar 1522. Men Vanskelig-

¹⁾ Alt dette er klart og bestemt udviklet af Rosenvinge i Indledningen til 4 B. af hans Samling af gamle danske Love, S. IX—XIV, og derfor kun kortelig berørt her.

²⁾ I Kap. 96 forekommer paa lignende Maade, at Bønderne strax paa Foraaret næstkommende skulle lægge Humlekuler.

heden bortfalder, naar man antager, at Lovene samtidigt ere blevne udarbejdede og bestemte til samtidig Udgivelse.

For yderligere at støtte sin Mening om Udkastet, anstiller den oftnævnte Forfatter en Sammenligning mellem et Sted af Kongens Forordning om Skibbrud og Vrag, som Cornelius Scepper har trykt i sit Skrift til Forsvar for Kongen mod Lybekkerne, og det tilsvarende Sted af Loven, i hvilken Forordningen med Ændringer er optagen. I Forordningen hedder det, at enhver Skibbruden skulde have et Exemplar af Forordningen, som Kongen derfor havde ladet trykke og offentlig udstille til Salgs. Scepper benytter Leiligheden til Udfald mod Lybekkerne, der i deres Skrift slet ikke havde nævnt denne for Handelen saa gunstige Forordning, men lode, som om de ikke kjendte den, da den dog, som han bemærker, var udbredt i mange tusinde trykte Exemplarer og tilfals for alle Handlende, som kom til de danske Farvande. I Loven lyder det tilsvarende Sted lidt anderledes, nemlig at hver Skipper, som besøgte Riget paa Handelens Vegne, skulde have et Exemplar af Forordningen, som Kongen derfor havde ladet trykke. Rosenvinge finder denne Forskjel saa betydningsfuld og vigtig, at han antager, at Scepper, hvis han havde kjendt Loven, ingenlunde vilde have undladt ligeoverfor Lybekkerne at fremhæve denne Bestemmelse, hvorved Kongen havde givet Forordningen en saa stor Offentlighed. Og da Scepper ikke har gjort det, mener han deraf at kunne drage den Slutning, at Udkastet til den saakaldte geistlige Lov, hvori hiin Bestemmelse findes, aldrig er blevet udgivet som Lov. En meget dristig Slutning paa en meget svag Grund! Dersom man antager — og det er slet ikke urimeligt — at der intet Exemplar af Kongens Love var tilstæde i Holland, falder det hele Beviis sammen. Maaskee har Scepper heller ikke anseet Sagen for saa vigtig; Hovedsagen var dog den store Offentlighed, som Forordningen fik, derved at den tryktes og var tilfals for Enhver. Desuden forstod Cornelius Scepper ikke Dansk, saa han skulde have ondt ved at finde sig tilrette i Lovbogen og gjøre Sammenligninger. Forordningen derimod har uden Tvivl været trykt paa Plattysk og Hollandsk og andre Sprog, som brugtes af de Nationer, der meest fore paa Danmark.

Efterat Rosenvinge har ført Beviset for, at det Haandskrift vi have af Loven, ikke er andet end et Udkast, og tillige udtalt sig for, at dette Udkast aldrig har faaet Lovkraft, gaaer han over til at udvikle sin Opfattelse af Forholdet mellem Udkastet og den saakaldte verdslige Lov eller Kjøbstædloven. Han antager da, at Christiern den Anden havde i Sinde at give en almindelig Lov, men ved den kritiske Stilling, hvori han befandt sig i Slutningen af Aaret 1521, blev bevæget til at opgive dette Forsæt, og indskrænkede sig til at udgive en Lov for Kjøbstæderne, til hvilken Beslutningsforandring der efter Forfatterens Mening var saa megen mere Føie, som Kjøbstæderne vare mere modne til en Lovgivningsreform end de øvrige Dele af Riget, og tillige for største Delen Kongen særdeles hengivne. Men denne Forklaringsgrund til den forudsatte Forandring i Kongens Beslutning er overmaade

ufyldestgjørende. Kongens Stilling mod Slutningen af Aaret 1521 var ingenlunde saadan, at man kan antage, at han af Hensyn hertil er bleven bevæget til nogen Forandring i sine Lov-Reformer. Stillingen mod Slutningen af Aaret 1521 var vel begyndt at blive vanskelig; men for den, der levede i Øieblikket og ikke var i Besiddelse af Spaadomsgave, der satte ham i Stand til at forudsee det, der vilde komme, var den ingenlunde kritisk eller farlig. Men desuden stemmer Forfatterens Forudsætning, at Kongen af Hensyn til sin farefulde Stilling lod sig nøie med at udgive Kjøbstædloven, kun slet med Beskaffenheden af denne Lov. Thi der findes i denne Lov de meest nærgaaende Bestemmelser mod den ene af de Stænder, Geistligheden, hvis Følelser Kongen forudsættes at have villet skaane ved at tilbageholde Loven for Landet.

Rosenvinge antager nu ikke, hvad der synes at ligge nærmest, at den omtalte Lov aldeles blev skudt tilside, men mener, at vi i den have Udkastet til den saakaldte verdslige Lov, som udkom 6te Jan. 1522, og hvoraf flere Haandskrifter ere bevarede. Men ved denne Antagelse kommer man ind i uopløselige Vanskeligheder. Den verdslige Lov er en blot og bar Kjøbstædlov, affattet med stadigt Hensyn til Kjøbstædernes Tarv og særlige Forhold. Dette er fra alle Sider indrømmet og ubestridt. Paa den anden Side er den saakaldte geistlige Lov aabenbart en Lov for Landet, affattet efter dets Tarv. Nu er det ikke let at begribe, at, naar disse Loves Bestemmelse er saa forskjellig, den ene skulde være et Udkast til den anden. Det Urimelige heri viser sig tydeligst, naar man nærmere betragter Indholdet af Udkastet og Loven. Dersom den saakaldte geistlige Lov skulde være Udkastet til Kjøbstædloven, maatte man vente at finde dens Bestemmelser formede saaledes, at de vare anvendelige saavel for Kjøbstæderne som Landet; men det forholder sig ikke saaledes. Der findes en stor Mængde Bestemmelser, som ere fælleds for begge, men medens disse Fælledsbestemmelser i Udkastet ere affattede saaledes, at de blot passe paa de paa Landet herskende Forhold, ere de samme i Loven ligesaa bestemt indrettede efter de Hensyn, som de særlige Kjøbstædforhold krævede. Men efter den af Forfatteren opstillede Mening, at Bestemmelserne ere fra Udkastet til Loven for Landet overførte i Kjøbstædloven, vilde deraf følge, at Kongen først havde besluttet at indføre en Række nye Bestemmelser beregnede blot for Landet og ikke for Kjøbstæderne, men opgav det, og indførte derpaa de selvsamme Bestemmelser i Kjøbstæderne, men ikke paa Landet. Dette er ikke antageligt¹⁾.

For at understøtte sin Mening om Forholdet mellem Udkastet eller den saakaldte geistlige Lov og Kjøbstædloven, søger Forfatteren imidlertid at godtgjøre, at hiin ikke udelukkende kan have været bestemt for Landet. Havde den været det, bemærker han, «var det ikke nok, at de fleste Bestemmelser deri angik Landet, men der maatte heller ingen findes, som vedkom Kjøbstæderne». Dette Sidste lader sig nu ikke paastaae med saadan

¹⁾ Dette er nærmere udviklet af J. E. Larsen, Samlede Skrifter, 1 Afdel. 1 B. S. 6 flg.

Bestemthed i saadan Almindelighed. Man maa erindre, at hiin Tid ikke var stærk i at systematisere, og at man ingen Forestilling havde om den Nøieregnethed og Strængthed i Formen, som man i vore Dage kræver af et Lovgivningsarbeide. Det kunde saaledes let hændes, navnlig under det samtidige Arbeide paa begge Love, at en Artikel kom ind i den ene, som nærmere hørte hjemme i den anden. De af Forfatteren anførte Exempler paa Bestemmelser i Udkastet, der sigte til Kjøbstæderne, eller hvori disse nævnes, bevise imidlertid ikke det han vil. Thi naar man undersøger disse Steder, finder man, at de forsvare deres Plads enten derved, at de meddele en Kundskab om Forholdene i Kjøbstæderne, som Landboerne ikke uden Skade kunde savne, eller derved at de tillige indeholde Bestemmelser, som fandt Anvendelse paa Landet¹⁾. Vistnok meddeles med det Samme Adskilligt, som for Landet var overflødig; men Antallet af slige Steder er forholdsviis ringe, og det maa ikke glemmes, at det er et Udkast, vi have med at gjøre, og at Meget kan være blevet rettet og forbedret, inden Loven kom ud. Der findes en Deel andre Steder, der indeholde Bestemmelser, som synes at maatte være lige vigtige for Kjøbstæderne og Landet, men blot findes i Udkastet og ikke have faaet Plads i Kjøbstædloven. Saadanne ere f. Ex. de Kapitler, der handle om Skibbrud og Vrag, og en Deel Kapitler indeholdende Bestemmelser for Geistligheden. De hævde imidlertid deres Plads i en Lov for Landet, om de end ikke udelukkende havde Vigtighed for dette, og den Omstændighed, at de ikke bleve optagne i Kjødstædloven, tjener i alt Fald ikke til at styrke den Antagelse, at Loven for Landet eller den saakaldte geistlige Lov er Udkastet til Kjøbstædloven. Til nogle af disse Bestemmelser komme vi senere tilbage.

Ligesom Indholdet og den særlige Bestemmelse af de to Love ikke lade sig forene med Rosenvinges Mening om, at den ene har været Udkast for den anden, saaledes er den ogsaa i Strid med de historiske Vidnesbyrd. Der er ikke et eneste, som i fjærneste Maade antyder, at det var en Kjøbstædlov, som Christiern den Anden udstædte, og som vakte saa megen Misnøie hos de høiere Stænder. De meer eller mindre bestemte Ytringer hos Samtiden eller den nærmest følgende Tid føre alle til den Antagelse, at det var en ny almindelig Lov, han gav. I Frederik den Førstes Haandfæstning § 73 hedder det²⁾: «Skulle vi aldrig paalægge, gjøre eller give nogen ny Lov, Skik eller Ordinants uden med vort elskelige Danmarks Riges Raads Raad og Landet vil der vedtage, og al den ny Lov, som Konning Christiern gjorde, skal være aldeles død og magtesløs.» I den saakaldte «Bispernes Udskrivelse og Forantvoring» hedder det³⁾: «Han lod selv sætte udi sin ny Lov.» I den skibyske Krønike⁴⁾ bruges Udtrykket «nova lex, quam edidit». Alle disse Udtryk vække

¹⁾ Stederne gennemgaaes hos Larsen anf. St. S. 8—9.

²⁾ Aarsberetn. fra Geh. Ark. 2 B.

³⁾ Hvitf. VII 328.

⁴⁾ S. R. Dan. ij. 565.

Forestillingen om en ny almindelig Lov, ikke om en særlig for Kjøbstæderne bestemt Lov. Endnu bestemtere er det Udtryk, hvormed Loven betegnes af en samtidig tysk Forfatter, en høitstaaende Embedsmand hos Frederik den Første, der i det Hele viser sig særdeles vel underrettet. Han siger: «Konig Cristiarn hatt ein Neues Landtrecht gesetzt und geordenet»¹⁾, det vil sige, en ny Landslov, en ny almindelig Lov, og paa ingen Maade blot en Kjøbstædet.

Endnu tydeligere og bestemtere er Hvitfeldts Vidnesbyrd²⁾. Han siger: «Kong Christiarn blev udi dette Aar 1522 betænkt en ny Lov og Ret at skikke over alt Riget». Dette kan ikke forstaaes anderledes end om en ny almindelig Lovbog. Hvitfeldt opregner dernæst exempelviis en Deel Punkter, som findes behandlede i Loven, og blandt disse en stor Mængde, som alene findes i vort Udkast og ikke i Kjøbstædloven. Heraf maa sluttes, at Udkastet virkelig er blevet til Lov. Disse af Hvitfeldt anførte Bestemmelser, som ikke alle nævnes af Rosenvinge, ere følgende: Kap. 4 om Størrelsen af Bispernes og andre høie Geistliges Følge, og om Antallet af de Jagthunde, som et Kloster maatte holde. Kap. 111 om Indskrænkninger i Vornedskabet; Kap. 19, at Sandemænds og Nævningers Kjendelse ikke maatte indankes for Bisp og Bygdemænd; Kap. 57, at Sandemænd og Nævninger ikke maatte sværge eller grandske om Manddrab; Kap. 70, at de Sager, som Sandemænd og Nævninger hidtil pleiede at grandske om, skulde indkomme for Landsdommeren og Vidnebeviis føres for ham; Kap. 110, at Markerne herefter ikke skulde rebes, men Lodning bruges isteden; Kap. 53, at i alle Sager, som indstævnedes for Kongens Dom, skulde den Tabende bøde 40 Mark til Kongen. — Disse Hvitfeldts Yttringer sætter Rosenvinge aabenbart i Forlegenhed. Han mener dog, at de af Hvitfeldt anførte Lovbestemmelser, der alene findes i Udkastet, «i al Fald ikke bevise Andet, end at der foruden den verdslige Lov, saaledes som vi have den, har været givet i Forbindelse med den nogle Anordninger om Geistligheden, om Vordnede o. s. v.» Men dette er en vilkaarlig og aldeles utilladelig Fortolkning af Hvitfeldts Ord, der overhugger Knuden istedenfor at løse den. Naar Hvitfeldt opregner en Deel Lovbestemmelser, som han siger findes i Kongens ny Lov, tør man ikke forklare dette, som om han talte om særskilte Anordninger. Det Uantagelige heri fremtræder endnu stærkere, naar man seer, at de Bestemmelser, han opregner, ere uden al indre Sammenhæng, handlende om meget forskellige Ting, om Bispernes Følge, Markernes Rebning, Bøndernes Frihed, Bestemmelser om Retsvæsenet, som ligeledes ere uden indre Forbindelse, om Bøder til Kongen, Vidneførsel for Landsdommeren, Nævningers Fritagelse for Dom af Bisp og Bygdemænd o. s. v. Der maatte saaledes gives ikke en eller to An-

¹⁾ D. Mag. 3 R. 3 B. S. 12.

²⁾ Hvitf. VII 208.

ordninger, men en heel Række, hvorom vi ellers ikke have den ringeste Kundskab. Uden Tvivl i Følelsen af det Mislige ved den fremsatte Fortolkning, opstiller Forfatteren en Formodning, som, hvis den var rigtig, vilde berøve Hvitfeldts Ord al Betydning. Han antager nemlig, at Hvitfeldt maaskee ikke har havt andet for sig end et Haandskrift omtrent af samme Beskaffenhed, som det af Resen udgivne, og at han har taget dette Udkast for en Original! Skjøndt visselig Hvitfeldt ikke udmærker sig ved Nøiagtighed, gaaer man dog meget for vidt ved at beskyldte ham, Rigets første juridiske Embedsmand, for en saadan Sløvhed og Uvidenhed, at han ikke kunde skjælnes en Original fra et Udkast, og oven i Kjøbet et Udkast af den Beskaffenhed, som vi kjende fra Resens Udgave. Men Sigtelsen mod Hvitfeldt rammer tillige en anden Mand, nemlig den samtidige Forfatter under Frederik den Første; thi han har ved Benævnelsen *Neues Landrecht* saa bestemt som muligt afviist Tanken om, at det skulde være en blot Kjøbstædret. Naar han altsaa omtaler som sig bekjendt en Lov af Christiern den Anden, der efter den Benævnelse, han bruger om den, enten maa være Loven for Landet eller vistnok snarere en almindelig Landslov baade for Land og Kjøbstæder, saa maa han, da der efter hiin Paastand ikke er udgaaet nogen Lov for Landet eller almindelig Landslov, kun have havt et Udkast for sig, ligesom Hvitfeldt, og ikke været istand til at skjælnes et Udkast fra en Original, ligesaa lidet som Hvitfeldt. Men dette Resultat maa vistnok forekomme Enhver urimeligt. — Ligesom om Forfatteren imidlertid ikke var tilfreds med de to forsøgte Udveie til at bortforklare Betydningen af Hvitfeldts Ord, griber han endnu en tredie, der er endnu uheldigere. Han opstiller den Formodning, at det egentlig er Hvitfeldts Hensigt «at levere Læseren et Udtog, ikke blot af de vigtigste af denne Konges Lovbud i Aaret 1522, men tillige af dem, han havde i Sinde at give». Dette skal fremgaae af Hvitfeldts Udtryk: «Kong Christiern blev udi dette Aar betænkt en ny Lov og Ret at skikke over alt Riget, hvilket er farligt . . . og endog udi samme ny Love findes mange gode og nyttige Artikler og Punkter, saa findes der og en heel Hob skadelige. Iblandt andet da havde Kong Christiern der indskikket en ny Kammerret o. s. v.» Men da der i Hvitfeldts Udtog forekommer ikke blot Bestemmelser, der efter Forfatterens Mening aldrig bleve virkelige, nemlig de, der ere tagne af Udkastet, men ogsaa Bestemmelser, der, som fra alle Sider indrømmet, fik Lovgyldighed, nemlig de, der staae i Kjøbstædloven: saa lader man Hvitfeldt, ved at gjengive hans Ord ved «at have i Sinde», sige noget Meningsløst, da under dette Udtryk kommer til at indbefattes baade det, der var paatænkt, og det, der var blevet virkeligt. Man kan ikke sige om En, at han har i Sinde at gjøre det, som han allerede har bragt istand. Men Forklaringen er desuden sproglig urigtig. Efter den Tids Sprogbrug, som endnu ikke er aldeles forsvunden, betyder Udtrykket: han blev betænkt at gjøre dette eller hiint, det Samme som: han besluttede, han bestemte sig til at gjøre det; og er ingenlunde eenstydigt med: at være

betænkt paa, hvilket betyder, at man har Tingen under Overveielse, har den i Sinde ¹⁾).

Det Tryk af Tidsomstændighederne, som efter Forfatterens Mening mod Slutningen af Aaret 1521 skal have hvilet over Christiern den Anden, benytter han, som alt berørt, deels i Almindelighed til at støtte sin Mening om, at Udkastet aldrig fik Lovskraft, deels i Særdeleshed til at forklare, hvorfor en Deel Artikler, især vedkommende Geistligheden, ikke fra Udkastet gik over i Kjøbstædloven eller kun bleve optagne med betydningsfulde Ændringer. Han henviser i denne Henseende navnlig til den Indflydelse, som det pavelige Sendebud Johan Frants de Potentia efter den almindelige Mening skal have udøvet paa Kongen. Han var nemlig i Kjøbenhavn, da Kjøbstædloven udkom, hidsendt som Kommissar af Paven for at undersøge Sammenhængen med de to svenske Bispers Henrettelse i det stokholmske Blodbad. Vi ledes derved til noget nærmere at undersøge Kongens Forhold til denne Mand. De to Bispers Henrettelse var en Handling, som Paven, naar ikke Kirkens Værdighed aldeles skulde sættes tilside, umulig kunde lade gaae upaataalt hen; men han havde Grunde til at gaae lemfældigt tilværks; Kongens Slægtskab med Keiseren og flere mægtige Fyrster krævede Hensyn, og Paven frygtede efter sine egne Yttringer under Forhandlingen om Sagen, at Kongen, hvis man tog for haardt paa ham, skulde slutte sig til det Kjættereri, der herskede i Nabolandet Tydskland. Til sit Sendebud valgte han derfor Frants de Potentia, der havde Ord for at være en sindig og medgjørlig Mand, og forlangte gennem ham ikke Andet, end at Kongen, saafremt det viste sig, at det ikke kunde undgaaes at lade ham bære Skylden for Henrettelsen, skulde sende nogle Fuldmægtige til Rom for i hans Navn at bede om Forladelse for den begangne Synd og gjøre passende Pønitents. Det er tydeligt, at Paven kun ønskede at aabne Kongen en Udvei til at komme bort fra denne fortrædelige Sag. Men et saadant Skridt forekom Kongen personlig ydmygende, og han vilde ikke gjøre det. Derimod besluttede han efter nogen Vaklen at lade Didrik Slagheck falde som Sonoffer for det stokholmske Blodbad, i hvilket dette Menneske ogsaa havde sin store Deel. Ved at gjøre dette opnaaede Kongen at forsone Kirken og hele den christne Verden, der var oprørt og forarget over hvad der var skeet i Sverrig, og tillige at tilfredsstille den offentlige Mening hjemme, der ogsaa krævede et Offer baade for de Grusomheder, der vare øvede i Sverrig, og for den usle Maade, hvorpaa Didrik Slagheck siden som Statholder havde styret de svenske Sager, saaledes at Sverrig nu formedelst hans Feil og Uduelighed næsten maatte betragtes som tabt. Men da Christiern den Anden havde hengivet Didrik Slagheck som Sonoffer, betragtede han Regnskabet som opgjort mellem sig og

¹⁾ Ogsaa J. E. Larsen anf. St. S. 17 tager Hvitfeldts Ord til Indtægt for sin Mening, at Loven for Landet er yngre end Kjøbstædloven; men han kan kun gjøre det ved at forvanske Hvitfeldts Udtryk, idet han gjengiver det ved «var betænkt paa», hvilket er noget ganske andet.

Paven og ansaae sig for fritagen for videre Hensyn til den pavelige Kommissar. Der er i det Mindste ikke Spor til, at han har taget noget Hensyn til ham. Han fulgte nu som altid kun sin hensynsløse Villie. Dette er rigtignok ikke den almindelige Opfattelse af dette Forhold. Gram har i sin bekjendte Afhandling om Christiern den Andens Reformationsforsøg¹⁾ givet en anden Fremstilling, som siden er bleven staaende og gjældende. Ifølge den skal Frants de Potentia have øvet et stort Tryk paa Kongen, have havt megen Indflydelse paa ham og været Gjenstand for en særdeles Opmærksomhed fra hans Side. Men denne Grams Opfattelse hviler paa Forudsætninger, som beviisligen ere urigtige, og staaer i Strid med aabenbare Kjendsgjæringer. Han fremhæver som et Beviis paa den Opmærksomhed, hvorfor Frants de Potentia var Gjenstand, at Kongen overdrog ham at visitere og reformere Graabrødre-Ordenens Klostre. Men Frants de Potentia hørte selv til denne Orden, og det var ganske naturligt, at et paveligt Sendebud, som opholdt sig her i Landet, benyttede Leiligheden til at visitere sin Ordens Klostre. Det er derfor aldeles uden Føie, at man lægger Vægt paa denne i sig selv lidet betydende Omstændighed eller deri finder noget Beviis paa en udsøgt Opmærksomhed fra Kongens Side. Gram henkaster ogsaa en Yttring om, at Frants de Potentia skal have faaet Pengegaver af Kongen, men det er heelt grebet af Luften, uden al Hjemmel i Kilderne. Vigtigere er den Bemærkning, at Kongen udnævnte Fr. de Potentia til Bisp i Skara, hvilket Stift Didrik Slagheck tidligere havde havt. Dette var unægtelig et stærkt Beviis paa Opmærksomhed og Stræben efter at vinde det pavelige Sendebuds Gunst. Men ogsaa dette er urigtigt. Der findes ikke det Ringeste i Kilderne om, at Christiern den Anden nogensinde har udnævnt Frants de Potentia til Bisp i Skara. Han blev rigtignok Bisp i dette Stift, men det var Paven, som efter hans Hjemkomst til Rom Foraaret 1523 udnævnte ham dertil, og, som man maa antage, meget imod Christiern den Andens Ønske og Villie. I det Mindste fremstiller Kongens betroede Mand, den udvalgte Ærkebisp Johan Weze, der var i Danmark al den Tid, det pavelige Sendebud opholdt sig her, og paa det Nøieste indviet i alle Kirkesager, hiin Udnævnelse som et nyt Overgreb af Paven, at ligne med de grove Indgreb, der havde fundet Sted i Anledning af Besættelsen af Lunds Ærkestol. Mere anfører Gram ikke til Bestyrkelse af sin Mening om den store Indflydelse, Frants de Potentia skal have havt, uden forsaauidt han ogsaa antager det for afgjort, at Kongen af Hensyn til hans Nærværelse har gjort Forandringer i sine Love, hvilket Punkt vi strax nærmere skulle betragte. Medens saaledes det, der anføres til Styrke for hiin Mening ikke kan holde sig for en nærmere Prøvelse, findes der flere unægtelige Kjendsgjæringer, som staae i fuldkommen Strid med hiin Mening. Den meest paafaldende af disse er uden Tvivl, at Kongen lod Lunde Kapittel, baade Prælater og Kanniker hente over fra Lund, medens Fr. de Potentia var tilstæde i Kjøbenhavn, og ligefor

¹⁾ Vid. Selskabs Skrifter, ældste Samling 3 B.

hans Øine kaste i et Fangetaarn, hvorfra de ikke slap ud, før de afstode Stiftets vigtige Besiddelse Bornholm til Kongen¹). Dersom dette var det Eneste, vilde det uden Tvivl være tilstrækkeligt til at vise, at Kongen tog overmaade ringe Hensyn til Paven og hans Sendebud. Men der findes flere Træk, som gaae i samme Retning. Kongen lod saaledes under Frants de Potentias Nærværelse en af Rigets Bisper, Jens Andersen Beldenak, kaste i et haardt Fængsel, en Fremgangsmaade, der ilde stemmer med den formeentlige Ærbødighed for Paven og hans Sendebud. Heller ikke var Frants de Potentias Indflydelse saa stor, at han kunde skaffe den ulykkelige Antonellus Arcimbold ud af det Fængsel, hvori han saa længe havde sukket. Ogsaa det fortjener at bemærkes, at da Frants de Potentia endelig kom hjem til Rom, gjorde han Alt hvad han kunde for at skade Kongen, og indgik Forbindelse med dennes værste Fjender Johan Arcimbold, Jørgen Skotborg og Andre. Det tyder i det Mindste ikke paa, at han følte sig Kongen forbunden for den Modtagelse, han havde nydt hos ham. Af det Anførte turde det fremgaae, at den hidtil gjældende Opfattelse af Frants de Potentias Forhold til Christiern den Anden ikke er tilbørlig hjemlet, og at sikre Kjendsgjerninger føre til en heel modsat Betragtning²).

Gram har fremhævet eet Sted af Loven for Landet, der i Kjøbstædloven fremtræder i forandret Skikkelse og antager det for umiskjendeligt, at Forandringen er foretaget af Kongen for ikke at vække Anstød hos det tilstædeværende pavelige Sendebud. Rosenvinge har udført det videre og givet denne Betragtning Anvendelse paa flere Steder vedkommende Geistligheden, som enten ere aldeles udeladte af Kjøbstædloven, eller optagne med Forandringer. Inden vi nærmere undersøge disse Steder, vil det være hensigtssvarende at betragte Beskaffenheden af de Lovbestemmelser, som have faaet Plads i Kjøbstædloven; thi vi maae jo vente, at der ogsaa i disse Steder har været iagttaget det Hensyn til Geistligheden, Paven og hans Sendebud, som man forudsætter har været Grunden til, at hine Steder ere enten blevne aldeles udeladte eller væsentlig ændrede. Er dette ikke Tilfældet, bliver det tvivlsomt, om den antagne Grund har været bestemmende for Kongen.

I det 91de Kapittel af Kjøbstædloven forbyder Kongen, at nogen Prælat, Præst eller Klerk herefter maa købe Jordegods, og ligesaa at man ved Testamente skjænkede Kirke eller Kloster Jordegods; vilde Nogen give Noget, skulde det være Guld, Sølv eller Penge, men ikke Jordegods. I Kap. 93 forbydes det Bisperne til Skade for de rette Arvinger at

¹) Gram har sat sig saa fast i sin Mening om Kongens Hensynsfuldhed mod Fr. de Potentia, at han fornemmelig af den Grund hellere følger to Forfattere som Svaning og Hvitfeldt, hvad Tiden for den nævnte Begivenhed angaaer, end Magnus Matthiæ, der skrev efter Dokumenter. Denne henfører nemlig Begivenheden til den Tid, da Fr. de Potentia var i Kjøbenhavn (hvilket beviislig er det Rigtige), medens hine sætte den tidligere.

²) Jeg har ikke tilføiet Beviissteder for det Ovenanførte, fordi det er skeet i det snart udkommende Bind af mit Skrift, de tre nordiske Rigers Historie, hvor det Samme udførligere er behandlet.

tilegne sig Efterladenskabet af en Præst, som døde uden Testamente. Ved Kapittel 82 ophæver Kongen næsten ganske den vidstrakte Jurisdiktion, som Geistligheden hidtil havde været i Besiddelse af. Man maa tilstaae, at disse Bestemmelser gjorde dybe Indgreb i Geistlighedens hidtil hjemlede Stilling, og ikke kunde Andet end frémkalde en høi Grad af Misnøie hos den mægtige Stand, som de ramte. De vidne ikke om, at Kongen har været meget bekymret for, hvad Paven og hans Sendebud vilde dømme om hans Love, eller at den farlige Stilling, hvori han mod Slutningen af Aaret 1521 skal have befundet sig, og som bød ham at være hensynsfuld til alle Sider, har trykket ham meget. Men endnu stærkere er det, som forekommer i Kap. 77—81. Ved de Bestemmelser, som her forekomme, foretog Kongen en Grundforandring i Geistlighedens Forhold til Paven og løste et af de vigtigste Baand, som knyttede den til Pavestolen. Han indstiftede nemlig en ny Domstol, for hvilken blandt andet alle geistlige Sager skulde indankes og afgjøres, saaledes at herefter ingen Geistlig skulde søge sin Ret i Rom. Men idet Kongen saaledes ophævede den Retstilflugt, som Geistligheden i Danmark havde været i Besiddelse af lige fra den Tid, Kirken fik en fast Skikkelse her i Landet, gjorde han tillige et Indgreb i Pavens og Kirkens Ret, der var saa grovt, at det syntes at maatte fremkalde et aabent Brud. Vilde man derfor søge et Beviis for, at Kongen, da han udgav sine Love, har brudt sig overmaade lidt om Paven og hans Udsending, kunde man finde det tilstrækkeligt i disse Bestemmelser.

Vor Forfatter gaaer meget løseligt hen over disse Punkter; derimod fremhæver han adskillige Bestemmelser i Loven for Landet, som ere blevne udeladte i Kjøbstædloven, og nogle andre, som ere optagne med Ændring, og baade Udeladelsen og Forandringen antager han bør forklares af Kongens Frygt for at fortørne Pavens Udsending og forbitte Stemningen hos Landets Geistlighed. «Skulde han vel», bemærker Forfatteren, «have povet at sige, som det hedder i den geistlige Lovs første Kapittel, at Bisperne skulde paasee god Orden i alle Klostre, baade blandt Munke og Nonner «saa de herefter ei føre et uskikkeligt Levnet, som de hidtil gjort haver?»» Til at give en saadan Bestemmelse hørte der dog ikke saa stort Mod, naar han i Kjøbstædloven indsatte Bestemmelser som dem vi have seet. Forfatteren synes selv at føle det, idet han tilføier: «eller om han endog ikke havde taget i Betænkning at fortørne Munke og Nonner, da han mod dem maaskee kunde have ventet noget Medhold af Legaten de Potentia, der, som bekjendt, ikke var tilfreds med deres Opførsel, vilde han vel have sagt om Bisperne (se det 2det Kap. i den geistlige Lov) «at de ikke skulle have for dennem Pibe eller Tromme, som de hidtil havt have til at bespotten den hellige Kirke med, og deres Kjorteler saa de røre ved Jorden med vide Ermer?»» Den samme Bemærkning gjælder her som om det foregaaende Sted, at det ikke kan være udeladt af Frygt for at vække Fortørnelse, da langt ubehageligere Bestemmelser findes optagne. Bestemmelsen om den nye Domstol for geistlige Sager er optagen i begge Love,

men Begrundelsen af denne Bestemmelse er affattet noget forskjellig; i Loven for Landet eller Udkastet hedder det: «Paa det at geistlige Personer, som haver Trætte dennem imellem, ei skulle nødes til at søge deres Ret uden Riget, til Rom eller andensteds, som før er skeet — thi de beklage dennem, at ei tilforn kunde skee Ret her i Riget — da have vi det nu saa skikket» o. s. v. Paa det tilsvarende Sted i Kjøbstædloven hedder det derimod: «Paa det at Præster, Klerker og andre geistlige Personer her udi Riget maa vederfares Lov, Skjæl og Ret, og ei skulle søge deres Ret uden Riget til Rom og andensteds, som de hidtil gjort have — dennem til stor Skade og Fordærv, Kost, Tæring og Pengespilde — ville vi med det allerførste skikke o. s. v.». Begrundelsen er vistnok forskjellig, og vor Forfatter mener, at den paa det sidste Sted er langt mildere og læmpeligere end i Udkastet. Os forekommer det, at der i Udtrykkenes Skarphed ingen synderlig Forskjel er, og at der aldeles ingen Føie er til, at søge en Forklaring til denne Forskjel i en Bestræbelse efter at undgaae at støde det pavelige Sendebud eller Geistligheden. Naar man lægger Vægt paa slige Smaating, men ikke har en Bemærkning at gjøre om det umaadelige Indgreb, som selve Lovbudet om den nye Domstols Oprettelse gjorde i Kirkens og Pavens Ret, seer det virkelig ud, som om man slugte Kamelen, men siede Myggen. Naar der i Udkastet findes fastsat en Bøde for Overtrædelsen af Budet, men dette savnes i Kjøbstædloven, kan denne Mangel kun hidrøre fra Glemsomhed og Skjødesløshed; thi det maatte naturligviis være Kongens Mening, at det Bud, han gav, skulde overholdes, og Overtrædelsen altsaa medføre Ansvar og Straf.

Af de Lovsteder, som i begge Love have faaet en forskjellig Affattelse, staaer endnu det mærkeligste tilbage at omtale. Det er Lovbudet om, at Geistligheden ikke maatte købe Jordegods. I Kap. 17 af Udkastet lyder Budet saaledes: «Skal ingen Prælat, Præst eller Klerk, aandelig eller verdslig, maa købe sig noget Jordegods, Kjøbstædgods eller Landgods efter denne Dag i nogen Maade, uden de ville efterfølge St. Pauli Lærdom, som han skriver i sin første Epistel Kap. 3 ad Timotheum, raader dennem, at de tage Hustru og leve udi den hellige Ægteskab, som deres gamle Forfædre gjort haver.» I det tilsvarende Kap. 91 af Kjøbstædloven findes selve Bestemmelsen omtrent med de samme Ord, men Tillægget om St. Pauli Lærdom om Ægteskab er aldeles udeladt. Dette er vistnok særdeles paafaldende. Det maa imidlertid bemærkes, at det er en Misforstaaelse, naar man opfatter disse Ord, som om Kongen herved tillod eller paa lagde Geistligheden at gifte sig — det kunde ikke falde ham ind i den Henseende at tillade eller befale noget. Det er uden Tvivl rettest at forstaae som en i noget spidse og spydige Ord udtrykt Forklaring af Grunden, hvorfor Kongen forbød Geistligheden at erhverve Jordegods: da de Geistlige ere ugifte, kommer det Gods, de købe, let i Kirkers og Klosters Besiddelse, og saaledes under den døde Haand, det undrages til Skade for den almindelige Velstand fra Omsætning og Rørlighed gennem Arv og ved Handelen; denne Jordeien-

dommenes Rørlighed og Bevægelighed betrygges først, naar Besidderne ere gifte og have Slægt og Arvinger. Men ogsaa saaledes forstaaet, er der unægtelig i disse Ord noget Paafaldende og Stødende, Noget, der uden Nytte eller Nødvendighed vendte sig imod en af Grundpillerne for den bestaaende Orden i Kirkesamfundet. Vor Forfatter lægger megen Vægt paa denne Forskjel mellem Udkastet og Kjøbstædloven, og bruger den baade som et Beviis for, at Kongen af Hensyn til Pavens Sendebud har gjort Forandringer i Loven, og tillige finder han heri et efter hans Tanker «aldeles afgjørende Argument mod den Mening, at den af Resen udgivne geistlige Lov skulde have været en Lov for Landet, emaneret paa samme Tid som den verdslige for Kjøbstæderne.» Men Resen har jo i sin Udgave kun aftrykt Udkastet, og dette kan under den sidste Overarbeidelse, inden Loven udgik, have undergaaet mere end een Forandring. Sæt at Kongen, da den sidste Haand lagdes paa Arbeidet, har fundet de omhandlede Ord upassende og med et Pennestrøg udslettet dem, saa bliver hiint afgjørende Argument uden al Betydning: der er Intet til Hinder for, at begge Lovene kunne være udgangne omtrent paa samme Tid, eftersom den omtalte Bestemmelse saaledes lød eens i dem begge, og der bliver ingen Anledning til at antage, at Kongen har ladet sig lede til Forandringen af Hensyn til Sendebudet Frants de Potentia, hvilket ogsaa efter det forhen Udviklede vilde være aldeles usandsynligt.

Det er unægtelig paafaldende, at en Deel af de Bestemmelser om Geistligheden, som findes i Udkastet til Loven for Landet, ikke ere blevne optagne i Kjøbstædloven. At de, navnlig de otte første Kapitler, hvormed Udkastet begynder, ere blevne staaende i Loven for Landet, da den havde faaet sin sidste Skikkelse, maa man slutte deraf, at Hvitfeldt i sin Indholdsangivelse anfører et af disse Kapitler, det fjerde, som handler om Bispernes Følge og om Antallet af de Jagthunde, Klostrene maatte holde. Bestemmelserne i disse Kapitler ere ogsaa forholdsviis mindre anstødelige, saasom om Bispernes Prædiken i Domkirkerne, om deres Dragt, om hvorledes Messen skulde holdes for Kongen, om Skolevæsenet, om den Alder en Nonne eller Præst skulde have ved Indvielsen, om Omfanget af de theologiske Kundskaber, en Præst skulde have. Ligesaa det 10de Kapittel om Chorsangen. (Det 9de, at Præsterne skulde boe i deres Sogne, er optaget i begge Love). Det er indlysende, at disse udeladte Kapitler maatte være langt mindre anstødelige for Geistligheden, end de nærgaaende og i dens hele Stilling dybt indgribende Bestemmelser, som findes optagne i Kjøbstædloven, Forbudet mod Erhvervelse af Jordegods, Ophævelse af dens Jurisdiktion og Afskaffelsen af Appel til Rom. Men af denne Grund kan man heller ikke antage, at de ere udeladte af Hensyn til det pavelige Sendebud eller paa Grund af den formeentlige mislige Stilling, hvori Kongen befandt sig. Det Paafaldende i denne Udeladelse af Bestemmelser vedkommende Geistligheden formindskes ogsaa betydeligt, naar man seer, at en heel Mængde andre Bestemmelser, som findes i Loven for Landet, handlende om

meget forskellige Ting, og som ere af den Beskaffenhed, at man med al Føie kunde vente, at de vare optagne, ere blevne udeladte i Kjøbstædloven. Saaledes de Kapitler, der handle om Skibbrud og Vrag (135—140), om testamentarisk Arv (23—25), om Værgemaal (26—29. 128), om Forkyndelse af Stævning (51—52), ja endogsaa et, der var gunstigt for Geistligheden (18), idet det sikkrede Præsterne hurtig Retshjælp mod Sognemænd, som vare uvillige til at betale Tiende og andre Afgifter. Vi kjende saa lidet til disse Loves Historie; vi have ikke Andet at gaae efter end selve Lovenes Beskaffenhed og Hvitfeldts Ytringer. Det er derfor ikke saa underligt, om vi ikke see os istand til at følge Lovgiveren i Enkelthederne, og oplyse Grunden til, at han har givet en Deel Bestemmelser Plads kun i den ene Lov, skjøndt vi synes, de ligesaa godt kunde have staaet i dem begge. Hvad iøvrigt angaaer de oftnævnte Bestemmelser om Geistligheden, da kan det bemærkes, at ingen af dem ere særlig kjøbstædlige, men i Almindelighed angaae Geistligheden, og tillige at de ere af langt ringere offentlig og praktisk Interesse, end de tre eller fire vigtige Bestemmelser, som tillige fik Plads i Kjøbstædloven. Man kunde derfor tænke, at Lovgiveren har fundet det mindre nødvendigt ogsaa at optage dem i Kjøbstædloven, skjøndt de gjerne kunde staae der; de maatte alligevel forbinde hele Geistligheden, da begge Lovene udkom omtrent samtidigt, og betragtedes som et Hele.

Aarsagen til Udeladelsen af et af de nævnte Lov-Afsnit, det om Skibbrud og Vrag, vil vor Forfatter atter udlede af den formeentlige mislige Stilling, hvori Kongen befandt sig mod Slutningen af Aaret 1521. Ifølge Sceppers Ytringer i hans Skrift imod Lybekkerne skal den tidligere herom udgivne Forordning have opvakt stor Misfornøielse hos Adel og Geistlighed, og af Sky for denne Misfornøielse mener Rosenvinge, at Kongen undlod at optage Udkastets Bestemmelser, der i det Hele taget stemte med Forordningen, i Loven for Kjøbstæderne. Men det er tydeligt, at Scepper, hvem det var om at gjøre at stille Kongen ligeoverfor Lybekkerne i et saa gunstigt Lys som muligt, har brugt altfor stærke Farver ved at skildre de Ubehageligheder, Kongen havde for denne velgjørende Forordning. Den var saa forstandig, retfærdig og menneskelig, at vi kunne være visse paa, at enhver fornuftig og veltænkende Mand i Landet, hvad Stand han saa hørte til, har skjænket den sit Bifald. Misfornøiede med Forordningen kunde i det Høieste være et Par jydskes Bisper, som havde Fordeel af Strandingerne ved Vestkysten og i Kattegattet, og enkelte Adelsmænd, som havde Len ved Kysten. Men det var et ringe Tal mod det Hele. Kongen behøvede ikke at frygte deres Misfornøielse, ligesom der overhoved ikke er Spor til, at Kongen til den Tid har følt sig trykket i sin Stilling eller af Hensyn hertil ladet sig bestemme i sine Handlinger eller i sin Lovgivning. Desuden havde det heller ikke stort at betyde, at Kongen undlod at optage disse Bestemmelser i Loven, naar han ikke tilbagekaldte selve Forordningen; men at den vedblev at gjælde, saalænge Kongen beholdt Regjeringen, vide vi fra Sceppers nysnævnte Skrift.

Efterat vi saaledes have gennemgaaet de Anskuelse, som Rosenvinge har gjort gjældende om Forholdet mellem den geistlige og verdslige Lov, eller som man med et mere passende Navn kunde kalde dem, Loven for Landet og Kjøbstædloven, gaae vi over til at betragte den af J. E. Larsen fremsatte Mening, at Loven for Landet skal være bleven til senere end Kjøbstædloven, udarbeidet som Udkast i Løbet af 1522 eller snarest mod Slutningen af dette Aar og bestemt til at udgives som Lov i Begyndelsen af 1523, hvilket imidlertid forhindredes ved Oprørets Udbrud.

I Forbigaaende ville vi bemærke, at det i sig selv ikke er meget sandsynligt, at Kongen i Løbet af Aaret 1522 skulde have givet sig af med et betydeligt Lovgivningsarbejde. Hvad der med saa liden Ret blev sagt om Kongens Stilling mod Slutningen af Aaret 1521, at den var «kritisk», lader sig med fuld Føie anvende paa den Stilling, hvori han i Løbet af Aaret 1522 blev sat ved den Vending, som Sagerne toge. Han var i en hæftig Strid med sin Farbroder Hertug Frederik, han kom paa en yderst spændt Fod med sin Svoger Keiseren og den nederlandske Regjering, saa at Brud næsten stod til at berygte, han kom i Krig med Lybek og flere Hansestæder, som førtes uheldigt, og fra Sverrig kom det ene Budskab mere sørgeligt end det andet; Folket var udiint ved Skatter og især hos de høiere Stænder herskede en Misfornøielse, som voxede og fik Braad, jo uheldigere det gik Kongen. Under slige Omstændigheder kunde man vel sige, at simpel Klogskab og Forsigtighed maatte afholde Kongen fra ved nye Lovbestemmelser, der vare krænkende for de høiere Stænder, at forøge det gjærende Misnoie. Det er heller ikke meget antageligt, at Kongen under slige Forhold, da hele hans Opmærksomhed og alle hans Kræfter vare tagne i Beslag for at møde de sig optaarnende Vanskeligheder, skulde have fundet Tid og Ro og Lyst til at sysselsætte sig med et stort Lovgivningsarbejde. Der er heller ikke ellers Spor til, at han i al den Tid har givet sig af med nogen anden fredelig Gjerning. Tager man altsaa Hensyn til de almindelige Forhold, findes det ikke rimeligt, at det omtalte Lovudkast er blevet til i denne Tid. Men da det dog ikke er muligt saaledes at udmaale og bestemme, hvad Kongen kunde eller vilde, maa Afgjørelsen af Spørgsmaalet beroe paa Beskaffenheden af de Grunde, der anføres for denne Mening.

Larsen bemærker¹⁾, at Udkastet i sit 125de Kapittel henviser til Christiern den Andens Skoleforordning²⁾; men i denne Forordning forekommer Udtrykket Skultus, hvilken Øvrighedsperson først indførtes ved Kjøbstædloven; Forordningen maa følgelig være yngre end denne Lov, og Udkastet, i hvilket der henvises til Forordningen, maa være endnu yngre. Dette lyder meget slaaende. Men antage vi, hvad der Intet er til Hinder for, at alle tre Love ere udarbejdede paa samme Tid (Forordningen er kun et udateret Udkast), og bestemte

¹⁾ Anførte Sted S. 12.

²⁾ Trykt i D. Mag. VI. 364 ff.

til at udgaae omtrent paa samme Tid, kunde der meget vel henvises fra den ene til den anden, og Bestemmelser og Benævnelser, der forekomme i den ene, forudsættes som bekendte i den anden. At Skoleforordningen er samtidig med de andre, eller i det Mindste ganske nylig udkommen (og Udarbeidelsen altsaa samtidig) synes ogsaa at fremgaae af den Maade, hvorpaa der henvises til den: «den Ordinants, de nu skulle have udi Skolen udi vore Kjøbstæder.»

Endvidere anfører Larsen, at den verdslige Lov eller Kjøbstædloven paa nogle Steder synes citeret i den geistlige, «eller i det Mindste at Koncipisterne af denne have ved deres Arbeide havt hiin for sig. Saaledes hedder det i geistlig Lov Kap. 12, at naar Kirkeværgerne indkræve Kirkens Gjæld, og Nogen ikke vil betale inden den foreskrevne Tid: «da skal der omgaae efter Konningens Ordinantses Lydelse som om anden Gjæld». Men herom findes ingen Bestemmelse i geistlig Lov, hvorimod en saadan haves i verdslig Lov Kap. 82, og til denne har Kap. 132 af verdslig Lov, som er Parallelstedet til hiint Kapittel af geistlig Lov, aabenbart ogsaa Hensyn, naar der siges, at hvis Kirkeværgerne ikke kunne erholde Kirkens Gjæld med det Gode, da «mue de bruge den Skikkelse, som tilforn er sæt om Gjæld». Uden Tvivl har Larsen Ret, naar han antager, at her finder en Henvisning Sted fra den ene Lov til den anden; men det Beviis, som heri skulde ligge, taber al sin Kraft ved den ovenfor gjorte Bemærkning om den samtidige Udarbeidelse af begge Love og om deres Sammenhørighed som et Hele. Ved et Sted i geistlig Lov, Kap. 92, hvor det paalægges Enhver paa Landet at bruge ret Maal og Vægt «under den Bøde derpaa sat er udi alle Kjøbstæder», mener Larsen, at der sigtes til Kap. 125—26 af verdslig Lov, men indrømmer selv Muligheden af, at der menes Bestemmelserne om Maal og Vægt i de almindelige Kjøbstædretter.

Larsen fremhæver dernæst en Deel Lovbestemmelser, som vi tildeels ovenfor have nævnt, hvilke ikke fra Udkastet gik over i Kjøbstædloven, skjøndt de meget vel synes at have kunnet staae deri, og man ikke let kan forklare, hvorfor de ikke bleve optagne, og han finder heri en Bestyrkelse for sin Mening, at Udkastet er yngre end Kjøbstædloven. Men fordi man ikke nu kan finde en fyldestgjørende Forklaring for, hvorfor ikke denne eller hiin Lovbestemmelse blev optagen i begge Love, er det dog altfor dristigt deraf at slutte, at Udkastet er yngre end Kjøbstædloven, naar ellers ikke andre Grunde stærkt tale for denne Mening. Der kan have været Omstændigheder, som vi nu ikke kjende, der kunne have bevæget Lovgiveren til ikke at optage dem. Vi vide ikke engang, om alle ere blevne staaende i Loven for Landet i den endelige Skikkelse, Udkastet fik. Det var jo muligt, at Kongen f. Ex. om testamentarisk Arv og om Værgemaal havde fundet det hensigtsmæssigere at udgive en egen Anordning. Desuden er det i det Mindste om enkelte af disse Lovbestemmelser, saaledes om dem, der handle om Skole-Underviisningen (Kap. 5. 125—26 i Loven for Landet), ikke vanskeligt at angive en meget antagelig Grund til, at de

kun bleve optagne i sidstnævnte Lov og ikke i Kjøbstædloven. Der var nemlig nylig udgaaet en særskilt Lov for Skole-Underviisningen i Kjøbstæderne, og der var saaledes ingen Anledning til at gjentage Bestemmelserne herom i Kjøbstædloven; men i Loven for Landet henvises der til dem, dels fordi ogsaa Indtægter af Landsogne skulde henlægges til Lærernes Lønning, dels af Hensyn til Bønderbørn, som vilde studere.

Om et enkelt Kapittel, det som handler om Oprettelsen af den nye Domstol, mener Larsen, at det i Udkastet er heldigere affattet end det tilsvarende Sted i Kjøbstædloven, og finder deri ogsaa en Grund til at antage Udkastet for yngre end denne Lov. Men foruden at der ikke kan lægges stor Vægt paa, om Lovforfatteren i Formen for en enkelt Bestemmelse har været heldigere i den ene Lov end i den anden, saa beroer Meningen om et Lovsteds meer eller mindre heldige Affattelse meget paa et Skjøn. Rosenvinge finder omvendt, netop at dette Sted i Udkastet er mindre tilfredsstillende affattet end i Kjøbstædloven¹⁾. Hvitfeldt anfører, som man seer af de Udtryk han bruger, Bestemmelserne om den nye Domstol efter Loven for Landet eller den saakaldte geistlige Lov. Ogsaa heri finder Larsen en Grund for sin Mening, at den geistlige Lov er yngre end den verdslige. Han slutter saaledes: da Hvitfeldt citerer efter geistlig Lov, «synes deraf at følge, at han har anseet Bestemmelserne om Kammerretten i denne for yngre end dem, som findes i den verdslige Lov, og at han i det Mindste ikke kan have antaget, at hiin Lov var Udkastet til denne; thi i modsat Fald maatte han fornuftigviis have anført Bestemmelserne ved bemeldte Ret saaledes, som Kongen endeligen havde besluttet, at de skulde affattes, eller som de findes i verdslig Lov og ei saaledes som de staae i et Udkast til denne. Dette Sidste er rigtigt; men dersom Hvitfeldt, hvad der er utvivlsomt, eller i alt Fald muligt, har antaget, at begge Lovene have havt Lovskraft, kunde han ligesaa gjerne anføre Lovstedet efter den ene som den anden.

Vi have saaledes gennemgaaet de Grunde, som de nævnte Forfattere hver især anføre for deres afvigende Meninger. Vi have seet, at der ingen gyldige Grunde kan anføres for, at den saakaldte geistlige Lov eller Loven for Landet enten er Udkastet til Kjøbstædloven, eller et Udkast, der er affattet senere end denne, med Bestemmelse at udgaae en Gang som en særskilt Lov, men at der derimod i Alt, hvad der er anført, Intet er til Hinder for at antage, at Loven for Landet, som vi kun have for os i Udkast, er udarbejdet samtidig med Udkastet for Kjøbstædloven, og derpaa, efter at have undergaaet flere eller færre Ændringer, inden den fik sin sidste Skikkelse, har faaet Lovskraft omtrent paa samme Tid som Kjøbstædloven, hvilken vi besidde som Original i sin endelige Skikkelse. Men herved er endnu kun beviist Muligheden af, at den er udgaaet som Lov. Det lod sig endnu tænke, at Lovgiveren af en eller anden os ubekjendt Grund alligevel havde tilbage-

¹⁾ Larsen anførte Sted S. 15—16; Rosenvinge anf. St. S. XXI nederst.

holdt Loven. For at godtgjøre, at den virkelig har faaet Lovskraft og været gjældende Landslov, behøves der udvortes Beviser. Men disse mangle heller ikke. Vi have allerede gjort opmærksom paa, at den Benævnelse, som Samtiden bruger om den Lov, der efter Kongens Fordrivelse blev afskaffet og brændt, er «den nye Lov», «nova lex». Men dette almindelige Udtryk tyder paa en heel Landslov, ikke paa en særlig Kjøbstædlov. Endnu bestemtere fremgaaer dette af det Udtryk, hvormed Loven betegnes af en af de Samtidige, den tyske Forfatter, der levede paa Frederik den Førstes Tid. Han siger, at Christiern den Anden gav «ein neues Landrecht». Herved er Tanken paa en særlig Kjøbstædlov saa bestemt som muligt udelukket. Det maa have været en almindelig Landslov, der ordnede Retsforholdene paa Landet ikke mindre end i Kjøbstæderne. Den senere Hvitfeldts Ytringer ere mere udførlige og ligesaa afgjørende. Han giver en kort Fortegnelse over Lovens Indhold, og anfører ikke blot Lovbestemmelser af Kjøbstædloven, men endnu flere af Loven for Landet.

Ogsaa fra samtidige Dokumenter kan Beviser hentes for, at Loven for Landet har havt Lovgyldighed og er bleven bragt i Anvendelse. Hertil hører en Dom, som Kongen afsagde i Odense Søndag før Juul (22de December) 1521 i en Sag mellem Bisp Jørgen Friis og Ove Vicentius angaaende noget Jordegods. Sagen havde været for paa Viborg Lands-thing; men Jørgen Friis havde undladt at møde, og han gav heller ikke Møde hverken selv eller ved Fuldmægtig nu, da Sagen var bragt ind for Kongens Dom. Kongen tildømte efter de Beviser, som den Mødende fremlagde, denne det omtvistede Gods, og desuden «skal Hr. Jørgen Friis igjen give Ove Vicentius Kost, Tæring og Oppebørsel og bøde mod os efter vor Skikkelse og Ordinantses Lydelse». Dette stemmer aldeles med en Bestemmelse, som findes i Loven for Landet Kap. 54, men ikke i nogen anden bekjendt Lov eller Forordning. I Kap. 54 fastsættes nemlig, at naar en Sag var indstævnet for Kongen og den Indstævnte udeblev, skulde Dom alligevel afsiges efter de Beviser, som den Mødende fremførte, og den Udeblevne skulde bøde til Kongen 100 Mark (om han var Prælat eller Adelsmand, ellers mindre) og give Modparten Kost og Tæring. Heraf følger, at Loven for Landet allerede har været gjældende Lov den 22de December 1521¹⁾.

¹⁾ Bestemmelsen findes vel ogsaa i Kjøbstædloven Kap. 18; men om den kan der ikke være Tale, da Dommen afsagdes 22de December 1521 og Loven først udkom 6te Januar 1522. Larsen (anførte Sted S. 5) har været opmærksom paa det Beviis, som ligger i denne Dom. Han bemærker vel, at Stedet ikke er ganske klart, men lægger dog ikke Vægt herpaa, da han ikke finder det tvivlsomt, at det jo dreier sig om Straf og Bøde for Udeblivelse fra Retten. Men han forkaster alligevel dets Betydning, fordi Rosenvinge efter hans Mening har beviist, at den saakaldte geistlige Lov ikke kan være kommen ud 1521, og han selv endog mener at kunn godtgjøre, at den er et Udkast forfattet i Aaret 1522. Da Dommen imidlertid maa sigte til en virkelig da udkommen Lov, tyer han til den Mulighed, at Christiern den Anden tidligere har udgivet en særskilt nu tabt Forordning om Stævning og Udeblivelse, til hvilken der sigtes i Dommen. Men da, som tidligere viist, de af Rosen-

Foruden dette Kapittel af Loven for Landet findes der flere andre, som berøres i Dokumenter. Det er navnlig Tilfældet med de Lovsteder, som angaae de Vordnedes personlige Frihed og Fæstebøndernes Ægt og Arbeide (Kap. 111. 97. 98). Da Loven var kommen ud, og den sjællandske Bondestand var bleven bekendt med de for den gunstige Bestemmelser, som Loven indeholdt, opstod der en stor Gjæring. Bønderne vilde ikke lystre, naar Herskabet paalagde dem Ægt og Arbeide, viste sig i Et og Alt tvære, u lydige og gjenstridige, Mange forlode uden videre Godset, med hvis Herskab de følte sig utilfredse, og begave sig ind paa et andet. De holdt sig ikke engang, som det synes, de Begrændsninger efterrettelige, som Loven foreskrev for dem, der vilde gjøre Brug af den indrømmede Frihed. Herover opstod stor Bekymring og Forbittrelse hos Godseierne, som indgik med Klager til Kongen over Bøndernes formeentlige lovstridige Fremfærd. Blandt de Klagende var Bisp Lage Urne, eller rettere, han optraadte som Ordfører for hele den misfornøiede sjællandske Godseierstand, saavel den verdslige som geistlige. Tvende af hans Breve til Kongen om denne Sag ere bevarede, det ene skrevet 6te Februar 1522, det andet 23de April 1522. I det første beretter han Kongen, at en stor Deel af Kirkens og Adelens Bønder paa de nærmeste Godser og andensteds, som vare forpligtede til Ægt og Hoveri, viste sig meget u lydige og fortrædige, og beraabte sig paa «den Lov, Eders Naade givet haver», skjøndt den ikke lød saaledes som de meente. Han beder derfor Kongen at paalægge Landsdommeren at forklare Loven for Bønderne, til Betyggelse for Prælater og Adelsmænd og andre Jordegodseiere, der jo alle vare Kongens Undersaatter.

Det er rimeligt nok, som Lage Urnes Brev giver Anledning til at troe, at de sjællandske Bønder, som hidtil havde været udsatte for den vilkaarligste Behandling, ved at høre de mange Bestemmelser til deres Bedste, som Loven indeholdt (thi foruden de nævnte var der flere andre f. Ex. Kap. 101, Betyggelse mod vilkaarlig Udviisning af Fæstegaarden), ere komne i en Bevægelse, der ikke gjorde dem til strænge Lovfortolkere, men lod dem forklare Lovens Bestemmelser efter deres Følelse. Hvad angaaer Indskrænkningen af Ægt, saa gjaldt den efter Lovens Ord egentlig ikke Bønderne i Almindelighed, men kun Kronens Bønder, derimod Budet om Jagthoveri var almindeligt. Ligesaa var den Ret, som var tilstaaet den Vordnede til at forlade Godset, knyttet til flere Betingelser, hvilket Lage Urnes næste Brev giver Anledning til nærmere at omtale. Som vi have seet var Loven allerede i Virksomhed den 22de December 1521, og kan altsaa ikke være udstædt fuldkommen samtidigt med Kjøbstædloven, der udkom 6te Januar 1522, men vel en Maaned eller to tidligere.

vinge og Larsen fremsatte Anskuelse om Udkastets Alder ikke ere holdbare, og da den formeentlige Uklarhed af Stedet ikke har noget at betyde, bliver Dommens Beviiskraft usvækket. — Dommen er trykt i Suhms N. Saml. 1 B. S. 372. Jeg har sammenlignet dette Aftryk med den originale Registrant, og som sædvanlig i disse ved Nyerup med stor Skjødesløshed udgivne Samlinger, findes her grove Feil, men ingen har Indflydelse paa det Spørgsmaal, som det her gjælder om.

Hermed stemmer det godt, at Lage Urne allerede 6te Februar klager over Lovens Virkninger. Thi der maatte uden Tvivl hengaae mere end netop en Maaned (6te Jan. — 6te Febr.), inden Loven kunde blive thinglæst, blive rigtig bekendt og drøftet af Bønderne, derefter fremkalde Ulydighed og Gjenstridighed, og denne vinde en saa stor Styrke og Udbredelse i Landet, at den endelig nødte Godseierne til at gribe til den Udvei at klage til Kongen¹⁾.

I sit andet Brev af 23de April 1522 klager Lage Urne til Kongen over, at en af Kongens Tjenere, som han navngiver, har flyttet en af hans og Kirkens Bønder til Kallundborg «imod Lov og Ret og den Ordinants og Skikkelse, som Eders Naade haver selv gjort og givet.» Han beder derfor Kongen give Befaling til, at Bonden maatte komme ind igjen paa Kirkens Gods, og lovligen skilles derfra. Det her af Lage Urne anførte Tilfælde er et Exempel paa, hvorledes man ved Benyttelsen af den Frihed, som Lovens Kap. 111 gav den Vornede til at forlade Godset, satte sig ud over de Betingelser, som Loven hertil knyttede. Loven fastsatte som almindelig Betingelse, at den Vordnede kun maatte flytte, naar Husbonden foer uredeligen med ham og gjorde ham Ulov og Uret, og inden han tog bort, skulde han tilkjendegive Husbonden det og betale Førlougs - Penge, samt hvis han havde ladet Gaarden forfalde i sin Tid, først sætte den istand igjen. Dette blev uden Tvivl i den første Tid af Begjærlighed efter Friheden, og fordi Meningene af Bestemmelserne i den nye Lov endnu ikke ret var gaaet op for Bønderne, oftere tilsidesat. Dersom dette, som det lader, var Tilfældet i det af Lage Urne anførte Exempel, havde han vel Grund til at klage over Tilsidesættelse af det, som Kongen selv havde budet i sin «Ordinants og Skikkelse».

Naar vi nu tage i Betragtning, paa den ene Side, at de Grunde, som Rosenvinge og Larsen, hver fra sit Synspunkt, have anført for, at det Udkast, vi besidde af Christiern den Andens Lov for Landet, aldrig er blevet andet end et Udkast, ingensinde har faaet Lovskraft, ved en nærmere Prøvelse vise sig uholdbare, og paa den anden Side, at der gives baade paalidelige Vidnesbyrd af historiske Forfattere for, at Loven er kommen ud, og Beviser hentede fra Dokumenter for, at den har været i fuld Virksomhed lidt før og samtidig med Kjøbstædloven: saa er hermed Resultatet af denne Undersøgelse givet. Det maa ansees for utvivlsomt, at Udkastet til Christiern den Andens saakaldte geistlige Lov eller Loven for Landet, efter at have modtaget enkelte Ændringer, har faaet Lovskraft omtrent paa samme Tid som Kjøbstædloven, og at begge Love, af Samtiden betegnede som Kongens Ny Lov, have været betragtede som en Heelhed, en almindelig Landslov.

De to paaberaabte Dokumenter lyde saaledes:

¹⁾ At Hvitfeldt henfører den nye Lov i sin Heelhed til 1522, kan der ikke lægges Vægt paa imod det Ovenanførte. Den ene Deel af Loven var fra Begyndelsen af 1522, den anden udkommen lidt før. Hvitfeldt satte Aaret 1522, og det vilde aldeles ikke ligne ham med en samvittighedsfuld Nøiagtighed at fremhæve, at hver Deel havde sin lidt forskjellige Datering.

1.

Fidelis obsequii promptitudinem cum felicissimo regnorum incremento. Høgborenn och høgmechtigste første, kereste nadige herre, werdes ether nade at wide, at en stor parth aff kirckens och godemendz tienere her omkringh och andersted, som ære therres hosbonde och herscab echt och arbejde plictige, giøre them megitt vlydige och fortredige och vtlegge och skiwde poo then logh eder nade giffuet haffuer, anderledes end hwn lyder. Bether ieg ydmigeligenn eder nade will werdes och giffue landzdommere befallingh thet at forclare, prelater, ridderscab och andre som eyedom haffue ether nades vndersotte till gode. Her met ether nades liiff siell och statt gud aldmectigste och sancto Lutio martiri befallendes. Ex Roskildia die beate Dorothee virginis anno domini mdxxii.

E. v. R. Mtis.

Humilis capellanus Lagho dei gratia
episcopus Roschildensis.

Udskrift:

Illustrissimo principi, potentissimo domino, domino Cristierno, Datie, Suetie, Noruegie, Sclauorum Gotorumque regi, duci Sleszuicensi, Holsacie, Stormarie et Ditmercie, comiti in Oldenborg etc., domino meo gratiosissimo.

Original paa Papir med Segl i Geheime-Arkivet.

2.

Fidelis obsequii promptitudinem cum felicissimo regnorum incremento. Høgboren och høgmechtigste første, kereste nadige herræ. Jeg giffuer ethers nade ydmigeligenn at kende, at Michel Jenssen ether nades thienæræ flytte till Kalundborgh en aff myne och then hellig kirckes tienæræ emod logh och rett och then ordinantz och skickelse eder nade haffuer self giort och giffuet. Bether ieg ydmigeligenn, at ether nade vil werdes och lade giffue hannum ther om befallingh, saa bondenn moo komme ind igenn poo kirckens gotz, och thedenn skelies loglighe. Thet vill ieg ydmigeligenn forthiene hoss ethers nade. Her met ether nades siell, liiff och statt gud aldmectigste och sancto Lutio befallendes. Ex Roschildia feria quarta pasce anno domini mdxxii.

E. v. R. Mtis.

Humilis capellanus Lagho dei gratia
episcopus Roschildensis.

Udskrift:

Illustrissimo principi ac potentissimo domino, domino Cristierno, Dacie, Suetie, Noruegie, Sclauorum Gotorumque regi, duci Sleszuicensi, Holsatie, Ditmercie, comiti in Oldenborg etc., domino meo gratiosissimo.

Original paa Papir med Segl i Geheime-Arkivet.
